

Soru-Cevap

Soru: Şahsiyye Kitabının 3. cüzünün 165. sayfasının en alttan 3. satırında şu ifade geçmiştir:

"Müştereke gelince; Salât gibi. Zira salât, hem öğle namazı gibi rükünlerine şâmil olan salâta hem de cenâze namazı gibi rükû' ve secdeden hâlî olan salâta karşılık kullanılır..."

Sanki bu, kitabın 141. sayfasında şerhi geçen "müşterek" lafzının tanımından farklı gibi ve bu örneğin müşterekten ziyade müşekkek lafzına daha yakın olduğu görülmektedir. Bu durumun açıklanmasını rica ediyorum. Allah sizi hayırla mükafatlandırsın.

Cevap: Evet bu, müşekkek olup müşterek değildir. Yani doğru olan şudur: "Müşekkeke gelince; Salât gibi..."

Sırf ezberin ötesinde meselenin daha iyi anlaşılması için **burada bir izahatın yapılması kaçınılmazdır:**

Birincisi: Her kelime, birçok yönden incelenebilir. Mesela (a) yönünden incelendiğinde bunun belirli bir sonucu ve (b) yönünden incelendiğinde bunun başka bir sonucu olur.

İkincisi: Müşekkek, müşterek ile mütevâtî (birbirine benzeyen) arasında olandır/kalandır:

* Müşterek: Gören göz, su kaynağı ve casus anlamına gelen ayn lafzı gibi aralarında farklılığın olduğu birçok manası olan tek bir lafızdır.

* Mütevâtî: İnsan lafzının Zeyd ve Amr'a ıtlak edilmesi ancak insanî fitrî özellikleri bakımından aralarında örtüşmenin olması gibi incelenme açısı bakımından aralarında örtüşmenin olduğu birçok manası olan tek bir lafızdır...

* Müşekkek: Bir yönden aralarında farklılığın diğer yönden örtüşmenin olduğu birçok manası olan tek bir lafızdır. Müşekkek lafza bakan bir kimse onun bu yönden mi yoksa şu yönden mi olduğu hususunda şekke düşer... Bundan dolayı müşekkek olarak isimlendirilmiştir.

Bu izahatın örneklerle açıklamak için deriz ki:

"Birinci", yani inceleme açısı bakımından:

Salah gibi...

* Şayet salah lafzı, öğle, ikinci ve akşam salahı bakımından incelenmişse...

Taharet, istikbal-i kible, niyet, rükün ve şekil bakımından aynı olan salahlara delalet eder... Dolayısıyla "salah" lafzı bu açıdan, mütevatîye girer. Zira "salahtan" her biri, bu hususlarda diğeri ile aynıdır...

* Şayet öğle ve cenaze salahı bakımından incelenmişse... taharet, istikbal-i kible ve niyet gibi açılardan örtüşen ve rüku, secde, tekbir gibi açılarından farklılık arzeden salahlara delalet eder...

Bunun içindir ki müşekkek babına girer. Çünkü öğle ve cenaze bakımından "salah" lafzına bakan bir kimse, bu lafzın örtüştüğü şeyler bakımından mütevâtî babına mı yoksa farklılaştığı şeyler bakımından müşterek babına mı girdiği hususunda onu tanımlamakta şekke düşer.

* Şayet "salah" lafzı, konumu bakımından incelenmişse aslen salahın önce dua için konulduğunu sonra şeri manaya nakledildiğini ve bununla meşhur olduğunu görürüz. Şu halde bu açıdan "salah" lafzı, şeran nakledilmiştir.

* Şayet "salah" lafzı, beyan ve mücmellik bakımından incelenmişse beyana gerek duymasından dolayı "mücmel" bir lafızdır.

Binaenaleyh "salah" lafzının ne olduğu sorulursa soruda incelenme açısı belirtilmemişse buna tek bir cevap vermeniz imkansızdır. Aksi takdirde yukarıda belirtilen tüm yönlerden cevap vermek zorunda kalırsınız.